

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Marian Jurkowski (4 XI 1929 - 30 VI 2005)

Author: Kazimierz Polański

Citation style: Polański Kazimierz. (2006). Marian Jurkowski (4 XI 1929 - 30 VI 2005). "Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" (Z. 62 (2006), s. 5-7).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KAZIMIERZ POLAŃSKI
Katowice

Marian Jurkowski (4 XI 1929 – 30 VI 2005)

Marian Jurkowski urodził się w Poznaniu, w rodzinie kolejarskiej. Do szkoły podstawowej zaczął chodzić w Nowym Tomyślu, wielkopolskim miasteczku położonym blisko ówczesnej granicy polsko-niemieckiej. Stamtąd przeprowadził się z rodziną do Kołomyi, dokąd przeniesiono ojca.

Po wybuchu wojny rodzina Jurkowskich powróciła do Wielkopolski poprzez obozy przejściowe w Medyce i Łodzi (obywatelom polskim urodzonym na obszarach zajętych przez Niemców zezwalano na wyjazd do miejsc urodzenia). Po krótkim okresie nauki w niemieckiej szkole dla dzieci polskich Mariana Jurkowskiego skierowano do przymusowej pracy jako pasterza krów. Wykonywał ją do końca 1944 r. Wyzwolenie przez oddziały Armii Czerwonej zastało Go w Ostrowie Wielkopolskim u dziadków.

W 1951 r. ukończył gimnazjum w Poznaniu, eksternistyczną maturę zdał w Szczecinie w 1951 r.

W latach 1951–1953 studiował polonistykę na Uniwersytecie Poznańskim pod kierunkiem prof. Władysława Kuraszkiewicza. Zachęcony przez Kuraszkiewicza wybrał się na studia magisterskie w zakresie ukrainistyki do Warszawy. Ukończył je w 1955 r. pod kierunkiem prof. Przemysława Zwolińskiego.

Po ukończeniu studiów podjął pracę w Zakładzie Słowianoznawstwa PAN (dziś Instytucie Slawistyki), prowadząc równocześnie lektorat języka polskiego w grupie studiującej w Warszawie młodzieży chińskiej. W Zakładzie Słowianoznawstwa pracował w zespole badającym hydronimię polską i słowiańską. Owocem tej pracy była książka *Hydronimia Wisły. Część I* (Wrocław 1965, wspólnie z Januszem Riegerem i pod redakcją prof. Przemysława Zwolińskiego).

Hydronimów dotyczyła też Jego rozprawa doktorska *Ukraińska terminologia hydrograficzna*, oparta na materiałach zebranych podczas stypendialnego pobytu w Ki-

jowie i Lwowie (1959–1960). Obroniona na Uniwersytecie Warszawskim w 1967 r., ukazała się drukiem w 1972 r. Autor omówił w niej wszechstronnie blisko 1800 terminów wodnych, podając ich znaczenia, zasięgi terytorialne, budowę słowotwórczą, odpowiedniki w innych językach słowiańskich oraz rekonstrukcję prasłowiańską. Książka spotkała się z bardzo dobrymi recenzjami w językoznawczych czasopismach polskich i zagranicznych.

W latach 1971–1973 pracował w Instytucie Rusycystyki Uniwersytetu Warszawskiego. W r. 1974 przeniósł się na Uniwersytet Śląski i żywo włączył się w organizację Instytutu Filologii Obcych. Pełnił funkcję prodziekana Wydziału Filologicznego oraz zastępcy kierownika Zakładu Rusycystyki. Równocześnie pracował nad monografią *Semantyka i składnia wyrażeń gradacyjnych w językach wschodniosłowiańskich*, która stała się podstawą dla przewodu habilitacyjnego przeprowadzonego na Uniwersytecie Jagiellońskim (1974 r.).

W latach 1976–1980 pracował w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, pełniąc tam funkcję pierwszego dyrektora Instytutu Filologii Polskiej, a następnie przez dwa lata był zatrudniony w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach.

W 1982 r. wrócił na Uniwersytet Warszawski. W r. 1984 otrzymał tytuł profesora. W r. 1993 ze względów zdrowotnych przeszedł na emeryturę, ale po dwóch latach podjął pracę w kieleckiej filii Akademii Świętokrzyskiej w Piotrkowie Trybunalskim.

Jego zainteresowania naukowe były rozległe i obejmowały takie dziedziny, jak historia języka polskiego, nauczanie języka polskiego jako obcego, języki wschodniosłowiańskie, a zwłaszcza ukraiński, onomastyka słowiańska, przede wszystkim hydronimia i terminologia geograficzna, słowiańska leksyka sakralna, translatoryka – zarówno w sensie teoretycznym jak praktycznym, wreszcie – językoznawstwo ogólne.

Jego pierwsze prace dotyczyły historii języka polskiego, w szczególności kontaktów językowych polsko-ukraińskich. Wiele uwagi poświęcił wpływom ukraińskim i orientalnym poprzez język ukraiński na język pisarzy polskich związanych z Kresami, a za ich pośrednictwem także na język ogólnopolski.

Z Jego prac polonistycznych warto także wymienić rozprawy poświęcone takim zagadnieniom, jak kategoria żywotności na tle słowiańskim, dopełniacz cząstkowy, wpływy obce na język polski po pierwszej wojnie światowej aż do końca lat siedemdziesiątych XX w., czy rodzaj gramatyczny rzeczowników zapożyczonych z innych języków.

Najwięcej uwagi w swojej pracy badawczej poświęcił językowi ukraińskiemu. Oprócz problematyki związanej z kontaktami językowymi polsko-ukraińskimi wymienić tu trzeba Jego studia poświęcone zabytkom staroruskim, folklorowi, kształtowaniu się ukraińskiego języka literackiego w XIX w. i językowi dziewiętnastowiecznych pisarzy i poetów ukraińskich. Zajmował się także problemami innych języków wschodniosłowiańskich. Jak wspomniałem wyżej, swoją rozprawę habilitacyjną poświęcił konstrukcjom gradacyjnym w tych językach.

Ważne miejsce w Jego pracy badawczej zajmowały zagadnienia onomastyczne. Do najważniejszych pozycji z tego zakresu należą: opracowana pod redakcją Prze-

mysława Zwolińskiego wspólnie z Januszem Riegerem wspomniana już książka *Hydronimia Wisły. Część I: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym* (Wrocław 1965) oraz książka *Ukraińska terminologia hydrograficzna* (Wrocław 1971).

Z prac o tematyce sakralnej warto wymienić Jego artykuły *Źródła staroruskich terminów sakralnych* (1983), *Źródła staroukraińskich terminów sakralnych* (1988) oraz *Nazwy Boga w poezji Tarasa Szewczenki* (1999).

Teorii przekładownawstwa dotyczy bardzo ciekawy Jego artykuł *Die ersten zwei Verse der Bibel als linguistisches Übersetzungsproblem* (1993). Marian Jurkowski nie stronił także od tłumaczenia prac językoznawczych, przybliżając w ten sposób polskiemu czytelnikowi osiągnięcia lingwistyki światowej. Najważniejszą pozycją był tutaj przekład (wspólnie z Zuzanną Topolińską) *Kursu językoznawstwa współczesnego* Charlesa F. Hocketta (1968).

Jeśli chodzi o językoznawstwo ogólne, to w zasadzie wszystkie Jego publikacje w jakiejś mierze można do niego odnieść, albowiem zawartym w nich rozważaniom nawet o charakterze szczegółowym zawsze towarzyszy refleksja teoretyczna. Najważniejszą pozycję w tej grupie stanowi jednak niewątpliwie Jego współautorstwo w opracowanej pod moją redakcją *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego*.

Marian Jurkowski był utalentowanym wykładowcą, zawsze do słuchaczy mówił w sposób przystępny i łatwo nawiązywał z nimi kontakt. Przez wiele lat prowadził w Polskim Radio pogadanki na tematy językowe. Był znakomitym popularyzatorem wiedzy językoznawczej nie tylko w formie mówionej ale i pisanej, umiał bowiem formułować swoje myśli jasno, a Jego wywód był zawsze przejrzysty. Jest autorem dwóch znakomitych książek popularnonaukowych: *Język Kosmosu* (1986) i *Od wieży Babel do języka Kosmitów. O językach sztucznych, uniwersalnych i międzynarodowych* (1986).

Jako człowiek był bezpośredni, koleżeński i życzliwy. Wbrew przeciwnościom, których los Mu nie szczędził, nie tracił optymizmu. Daleki od wszelkiego zaciętrzewienia zawsze kierował się rzeczowością. Był wymarzonym współpracownikiem. Miałem szczęście bliżej Go od tej strony poznać zwłaszcza w okresie, kiedy współpracowaliśmy w Sosnowcu przy organizacji neofilologii na Uniwersytecie Śląskim oraz w pracy nad wymienioną już *Encyklopedią językoznawstwa ogólnego*.